

## Anders Sunesøns parafrase af Skånske Lov.

Anders Sunesøn havde ved et flerårigt studieophold i England, Frankrig og Italien tilegnet sig sin tids ypperste viden og fornemste dannelse. Jus havde han studeret i Bologna, der da var Europas førende retsskole. I slutningen af det 11. århundrede var Irnerius her begyndt at forelæse over romerret<sup>1</sup>, og dermed var studiet af denne siden oldtidens slutning i vesten næsten glemte disciplin genoptaget. I midten af det 12. århundrede grundlagdes studiet af canonisk ret af Gratian med »Decretum«, en juridisk lærebog stærkt pavirket af romerretten, men i scolastikkens form og kirkepolitisk i overenstemmelse med de gregorianske tanker. Hovedstudiet ved Bolognauniversitetet var jura, og det juridiske fakultet derfor både fornemt og eksklusivt, det tilstræbte ligefrem en forrangsstilling, idet det ønskede at monopolisere studiet af Corpus Juris<sup>2</sup>. I Paris, hvor Anders Sunesøn kom fra, havde det været magistrernes korporation, der dannede det egentlige universitet, i Bologna var det derimod scolarernes. Det hænger sammen med, at scolarerne her dels var ældre end dem i Paris og dels ofte tillige var fra et andet socialt milieu. Det var stormandssønner, som i kraft af byrd og rigdom i forvejen var designerede til at spille en rolle i deres fædreland, og som nu i Bologna søgte at tilegne sig en gavnlig teoretisk ballast, inden de trådte over i praktisk virksomhed. Anders Sunesøn er ingen undtagelse fra denne regel.

Anders Sunesøn havde tidligere været elev af abbed

---

<sup>1</sup> H. Schück: Kyrkan och vetenskapen under medeltiden, 111 (Sthlm. 1926).

<sup>2</sup> Schnürer: Kirche und Kultur II, p. 380 (Paderborn 1926).

Stephan de Saint Geneviève, der var Gratians ven og havde skrevet sin »Summa»<sup>1</sup> over hans decretum, og det er måske ham, der har fået Anders Sunesøn til at søge til Bologna for at fuldføre den juridiske uddannelse, han uden tvivl havde påbegyndt hos ham. I Bologna tilegnede Anders Sunesøn sig den lovkommentatoriske metode, som han anvender i sin parafrase af skånske lov.

Efter sin hjemkomst blev Anders Sunesøn senest 1194 kansler, hvilken stilling han beklædte, indtil han i 1201 efterfulgte Absalon som erkebisp i Lund. Saxo fortæller, at mester Anders på grund af sin store dygtighed og fremragende egenskaber blev kongens kansler, et hverv der ikke hidtil havde været særlig højt agtet, men som han ved sin energiske indsats hævede så højt, at det nu ombejles af de ypperste mænd i landet<sup>2</sup>. Alt tyder på, at Saxo har ret i, at Anders Sunesøns overtagelse af kanslerembedet kom til at betyde en nyordning og udbygning af centraladministrationen<sup>3</sup>, navnlig, som Erik Arup har fremhævet det, ved at han lod kongemagten gribe ind i retsudviklingen. Anders Sunesøn har sikkert medvirket ved valget af de to følgende kanslere, biskop Peder Sunesøn af Roskilde og biskop Niels af Slesvig. Niels var naturligvis ansat i kancelliet, før han blev kansler, og synes især at have beskæftiget sig med udenrigspolitik. Han må have deltaget i det i sine følger så ulykkelige Ingeborggesandtskab, idet det vides, at dronningen gennem ham sendte nogle reliquier hjem<sup>4</sup>, og han deltog både i Øselkorstoget 1206—07 og i Estlandstoget 1219<sup>5</sup>. Med disse to kanslere, af hvilke den første var hans broder, og den anden en mand han har vist en ganske særlig tillid, har Anders Sunesøn

<sup>1</sup> Denne bog fandtes i det bibliotek Anders Sunesøn efterlod sig ved sin død. Lunde Domkapitels Gavebøger ed. C. Weeke, 145 (Khvn. 1884—89).

<sup>2</sup> Saxonis Gesta Danorum ed. Olrik-Ræder, I, 4 (Hauniæ 1931).

<sup>3</sup> Jvfr. A. D. Jørgensen: De danske Rigsarkivers Historie 3 (Khvn. 1884); E. Arup: Danmarks Historie I, 265 (Khvn. 1925); P. Johs. Jørgensen: Rets-historie, 342 (Khvn. 1940).

<sup>4</sup> Erich Pontoppidan: Annales Ecclesiae Danicae I, 575 (Khvn. 1741).

<sup>5</sup> Henrici Chronicon Lyvoniae X, 13; XXIII, 2, MG. SS. XXIII.

kunnet samarbejde på bedste måde. Han har nemlig også efter ophøjelsen til erkebisp været optaget af landets retsudvikling, idet hans juridiske hovedværk, parafrasen af den skånske lov, er forfattet efter, at han havde nedlagt kanslerembedet.

### I. Problemstillingen.

Vedrørende forholdet mellem parafrasen og Skånske Lov<sup>1</sup> har der i tidens løb været givet flere forskellige forklaringer, idet nemlig begge lovteksterne har en række særegne paragraffer, hvorfor ikke den ene uden videre kan antages som kilde for den anden.

P. Kofod Ancher, den danske retshistories grundlægger, antog, at den danske text er den ældste, blot har det forlæg, Anders Sunesøn har haft, været lidt anderledes end den nukendte text, heraf har han så gjort et uddrag, hvortil han har føjet sine forklaringer, og hvad der ved brug eller billighed var blevet gængs ret<sup>2</sup>.

J. F. W. Schlegel fandt derimod intet spor i parafrasen af, at den var udarbejdet på grundlag af en dansk text. Han antog derfor, at Anders Sunesøn selv havde samlet retsreglerne under samråd med kyndige mænd. På grundlag heraf skulde da den danske text være udarbejdet med udeladelse af alt videnskabeligt stof. Som støtte herfor anføres, at Sachsenspiegel oprindeligt affattedes på latin af Epge von Reppow, og derefter på grev Falkensteins opfordring oversattes til tysk<sup>3</sup>.

Denne tolkning fik nu J. L. A. Kolderup Rosenvinge, der i sin Lovhistorie blot en passant havde betegnet parafrasen som en vigtig bearbejdelse af Skånske Lov<sup>4</sup>, til at

<sup>1</sup> Danmarks gamle Landskabslove udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Bind I, 1: Skånske Lov, Tekst I—III; Bind I, 2: Anders Sunesøns Parafrase m. m. (Khvn. 1933).

<sup>2</sup> P. Kofod Ancher: En dansk Lov-Historie I, 51-53 (Khvn. 1769).

<sup>3</sup> J. F. W. Schlegel: Om de gamle danskes Retssædvaner og Autonomie, 55—59 (Khvn. 1827).

<sup>4</sup> J. L. A. Kolderup Rosenvinge: Grundrids af den danske Lovhistorie I, 64 (Khvn. 1822).

underkaste problemet en nøjere prøvelse. I det fornemme kritiske tidsskrift, »Maanedsskrift for Litteratur», anmeldte han Schlegels værk, og foretog heri som den første en virkelig sammenligning af de to tekster og fandt i Skånske Lov ingen spor af, at den skulde være oversat fra latin og heller ikke blot den mindste levning — det vilde være besynderligt om en sådan ikke skulde være blevet tilbage — af den lærde erkebispens forklaringer. Netop forklaringerne er beviser på, at Anders Sunesøn har haft ældre lovtexter for sig, som han har villet kommentere. Desuden kan Schlegels hypotese ikke forenes med Anders Sunesøns opregning af orbodemål, hvoriblandt der er flere, der ikke findes i Skånske Lov, men i senere tillæg hertil<sup>1</sup>. De samme synspunkter gjorde Kolderup Rosenvinge gældende i indledningen til sin udgave af Skånske Lov<sup>2</sup>, og tilføjede blot, at Anders Sunesøn tydeligt har følt sig bundet af en dansk text, i hvilken han har søgt at bringe mere orden til veje, bl. a. ved at samle alt om drab på et sted.

Denne anskuelse blev den herskende i mere end en menneskealder. Chr. Molbech sluttede sig hertil, idet han især fremhævede, de værdifulde efterretninger Anders Sunesøn giver om juridiske antiquiteter<sup>3</sup>. P. G. Thorsen gik ikke videre ind på spørgsmålet, men fremhævede blot forskellen mellem parafrazen og et værk som den latinske oversættelse af Jyske Lov<sup>4</sup>.

En virkelig ny opfattelse kom derimod til orde med C. J. Schlyter, der fremhævede, at den danske text ikke kan ligge til grund for parafrazen, der har et stort antal lovsteder, som ikke findes i den danske text. Anders Sunesøn må derfor antages at have føjet til af sit eget kunskabsforråd; om-

<sup>1</sup> Maanedsskrift for Litteratur udg. af et Selskab IV, 39—45 (Khvn. 1830).

<sup>2</sup> Samling af gamle danske Love udg. af J. L. A. Kolderup Rosenvinge I, 1, V—XI (Khvn. 1846).

<sup>3</sup> C. Molbech: Saxo og hans lærde Samtidige under Valdemarernes Tid-alder. Hist. Tidsskr. 2 r. V, 25.

<sup>4</sup> Danmarks gamle Provinslove udg. ved P. G. Thorsen, III: Skånske Lov, 20—22 (Khvn. 1853).

vendt findes en del i den danske text, som Anders Sunesøn ikke har fået med; til grund for begge må derfor have ligget en ældre nu tabt dansk redaktion<sup>1</sup>. C. L. E. Stemmann udtalte sig derefter meget forsigtigt: Det er ikke usandsynligt, at Anders Sunesøn har haft en dansk text for sig noget afvigende fra den nukendte<sup>2</sup>. Den tyske retshistoriker Konrad Maurer sluttede sig derimod uforbeholdent til Schlyter<sup>3</sup>. Lidt mere betinget var Henning Matzens tilslutning, idet han regnede med ældre tekster, som den nukendte Skånske Lov og parafrazen hver for sig har søgt at føre à jour at få henholdsvis en fremstilling til praktisk brug og en litterær fremstilling med kommentarer og historiske oplysninger<sup>4</sup>.

Et brud med Schlyters opfattelse kom dog først med P. Johs. Jørgensens forklaring, der går ud på, at både den danske og den latinske text er blevet til på erkebispens initiativ, den ældre nu tabte redaktion er grundlaget for parafrazen, ved senere ændringer og tilføjelser til den oprindelige text er derefter fremkommet den nukendte danske text<sup>5</sup>. Senere har P. Johs. Jørgensen nærmet sig mere til Matzens standpunkt: Begge tekster har hver på sin måde bearbejdet og suppleret den ukendte redaktion<sup>6</sup>.

Foruden kildeforholdet mellem de to tekster indbyrdes har parafrazens forhold til den canoniske ret været debatteret. Her står Fr. Hammerich og C. Rosenberg overfor hinanden. Hammerich fandt, at Anders Sunesøn i parafrazen søgte at gøre den canoniske rets grundsætninger gældende<sup>7</sup>, mens

<sup>1</sup> Corpus Juris Sueco-Gotorum Antiqui. Samling af Sveriges gamla Lagar utg. av C. J. Schlyter, IX: Skånelagen, CIII—CXII (Lund 1859).

<sup>2</sup> C. L. E. Stemmann: Den danske Retshistorie, 20 (Khvn. 1871).

<sup>3</sup> Konrad Maurer: Udsigt over de nordgermanske Retskilders Historie, 119 (Kristiania 1878).

<sup>4</sup> H. Matzen: Forelæsninger over den danske Retshistorie. Indledning, Retskilder, 173—74 (Khvn. 1897).

<sup>5</sup> P. Johs. Jørgensen: Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden, 14 (Københavns Universitets Festskrift 1922).

<sup>6</sup> P. Johs. Jørgensen: Udsigt over den danske Retshistorie, 3 udg. I, 29 (Khvn. 1926); Dansk Retshistorie, 27 (Khvn. 1940).

<sup>7</sup> Fr. Hammerich: En Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden, 119 (Khvn. 1865).

enberg glædede sig over, at han ene holdt sig til den konale ret, hvad der var »så meget fortjenstfuldere, som hans betydelige kirkeretlige dannelse ikke har fristet ham til at gøre fremmede retsregler gældende»<sup>1</sup>. Carl S. Petersen deler Hammerichs anskuelse og finder netop parafrasens formål i, at den lempeligt skulde nærme den verdslige lov til den kirkelige<sup>2</sup>.

Et tredje spørgsmål ligger i, hvilken hensigt Anders Sunesøn har haft med parafrasen. Herpå er hidtil kun givet de to allerede nævnte forklaringer af Matzen og Carl S. Petersen, og dog er dette problem måske langt vigtigere end det rene kildesondringsproblem, thi en mand i en så fremskudt stilling som erkebispens med så mange forskelligartede formål at varetage sætter sig tilvisse ikke hen for at oversætte eller bearbejde en lovbog uden at have et formål dermed.

En analyse af parafrasen vil vise samhörigheten i de her anførte tre problemer og endvidere betydningen af det sidste hidtil næsten oversete spørgsmål.

## II. Definitioner.

For hovedparten af parafrasens indhold gælder det, at det nøje svarer til Skånske Lov, omend på flere steder bragt i en mere systematisk form. Hvad Anders Sunesøn der ud over har føjet til, er definitioner, lovbegrundelser og retshistoriske oplysninger, samt i ganske enkelte tilfælde udtryk for en fra Skånske Lov divergerende retsopfattelse.

At der ikke findes noget i Skånske Lov, der svarer til Anders Sunesøns definitioner hænger vel sammen med, at alle disse ting og begreber var velkendte for dem, der mødte på tinge.

I kap. 23 defineres mistænkelig væрге, som den der ikke vil yde tilstrækkelig sikkerhed for myndlingens midler

<sup>1</sup> C. Rosenberg: Nordboernes Åndsliv II, 164 (Khvn. 1880).

<sup>2</sup> Carl S. Petersen: Fra Folkevandringstiden til Holberg; III. dansk Litteraturhistorie I, 53 (Khvn. 1929).

ved enten at lade myndlingens gods lide lod og skæbne fælles med hans eget både med hensyn til tab og vinding eller også ved at forpligte sig til at levere det tilbage ubeskåret.

I kap. 36 defineres, hvad der skal forstås ved hævde: »Hævde er ifølge disse love en i lovligt fastsat tid fortsat besiddelse, der har til følge, at ret til værn ved tylvtered bør tillægges besidderen». Hertil knytter sig bestemmelser i kap. 84 og 136 om, at hævde ikke skal kunde vindes over gods, hvis ejer er i fjendevold, og heller ikke over pantsat gods, når tilbagebetaling af gælden tilbydes.

I kap. 38 gives et helt lille genrebillede af, hvordan skødning på tinge foregik: »Sælgeren lægger en smule af jorden i køberens kappe, der holdes udbredt i hænderne af de tilstedeværende, som, hvis handlingen drages i tvivl, kan aflægge deres vidnesbyrd for sandheden, idet sælgeren samtidig med, at han betegner den jord, han afhænder, erklærer, at han overfører ejendomsretten til den til køberen». Denne skildring stemmer godt nok med de former, der kendes for det tilfælde, at kirken som institution var den ene part, idet der da skulde lægges jord i en flig af palliet eller i et klæde på alteret<sup>1</sup>, en ceremoni der lettest forklares som en nødvendig ændring af den gamle tingskik, som Anders Sunesøn har skildret.

I kap. 46, der handler om sikring ved højtideligt tilsvoret løfte og lighedsed, forklares de to begreber trygd og iafnæpe ep. Anders Sunesøn refererer her først Skånske Lovs kap. 85 og 113 om udredelse af bod efter manddrab. Heri hedder det om frænderne, at når bøden er udredet: þa taki þe tryghd, hvad Anders Sunesøn forklarer at være den fulde sikring ved ed af tolv dertil udnævnte mænd blandt den dræbtes frænder, der sværger på, at hævn for fremtiden skal være udelukket; endvidere, at da dette først kan ske efter bødens erlægelse, så skal, så snart den første trediedel af bøden er betalt, fire mænd udnævnt blandt den dræbtes frænder sværge, at hævn over dem, der har gjort fyldest,

<sup>1</sup> Bullarium Danicum, ed. A. Krarup, nr. 7 (Khvn. 1932).

Rosenberg glædede sig over, at han ene holdt sig til den nationale ret, hvad der var »så meget fortjenstfuldere, som hans betydelige kirkeretlige dannelse ikke har fristet ham til at gøre fremmede retsregler gældende»<sup>1</sup>. Carl S. Petersen deler Hammerichs anskuelse og finder netop parafrasens formål i, at den lempeligt skulde nærme den verdslige lov til den kirkelige<sup>2</sup>.

Et tredje spørgsmål ligger i, hvilken hensigt Anders Sunesøn har haft med parafrasen. Herpå er hidtil kun givet de to allerede nævnte forklaringer af Matzen og Carl S. Petersen, og dog er dette problem måske langt vigtigere end det rene kildesondringsproblem, thi en mand i en så fremskudt stilling som erkebispens med så mange forskelligartede gøremål at varetage sætter sig tilvisse ikke hen for at oversætte eller bearbejde en lovbog uden at have et formål dermed.

En analyse af parafrasen vil vise samhörigheten i de her anførte tre problemer og endvidere betydningen af det sidste hidtil næsten oversete spørgsmål.

## II. Definitioner.

For hovedparten af parafrasens indhold gælder det, at det nøje svarer til Skånske Lov, omend på flere steder bragt i en mere systematisk form. Hvad Anders Sunesøn der ud over har føjet til, er definitioner, lovbegrundelser og retshistoriske oplysninger, samt i ganske enkelte tilfælde udtryk for en fra Skånske Lov divergerende retsopfattelse.

At der ikke findes noget i Skånske Lov, der svarer til Anders Sunesøns definitioner hænger vel sammen med, at alle disse ting og begreber var velkendte for dem, der mødte på tinge.

I kap. 23 defineres mistænkelig væрге, som den der ikke vil yde tilstrækkelig sikkerhed for myndlingens midler

<sup>1</sup> C. Rosenberg: Nordboernes Åndsliv II, 164 (Khvn. 1880).

<sup>2</sup> Carl S. Petersen: Fra Folkevandringstiden til Holberg; III. dansk Litteraturhistorie I, 53 (Khvn. 1929).

ved enten at lade myndlingens gods lide lod og skæbne fælles med hans eget både med hensyn til tab og vinding eller også ved at forpligte sig til at levere det tilbage ubeskåret.

I kap. 36 defineres, hvad der skal forstås ved hævd: »Hævd er ifølge disse love en i lovligt fastsat tid fortsat besiddelse, der har til følge, at ret til værn ved tylvtered bør tillægges besidderen». Hertil knytter sig bestemmelser i kap. 84 og 136 om, at hævd ikke skal kunde vindes over gods, hvis ejer er i fjendevold, og heller ikke over pantsat gods, når tilbagebetaling af gælden tilbydes.

I kap. 38 gives et helt lille genrebillede af, hvordan skødning på tinge foregik: »Sælgeren lægger en smule af jorden i køberens kappe, der holdes udbredt i hænderne af de tilstedeværende, som, hvis handlingen drages i tvivl, kan aflægge deres vidnesbyrd for sandheden, idet sælgeren samtidig med, at han betegner den jord, han afhænder, erklærer, at han overfører ejendomsretten til den til køberen». Denne skildring stemmer godt nok med de former, der kendes for det tilfælde, at kirken som institution var den ene part, idet der da skulde lægges jord i en flig af palliet eller i et klæde på alteret<sup>1</sup>, en ceremoni der lettest forklæres som en nødvendig ændring af den gamle tingskik, som Anders Sunesøn har skildret.

I kap. 46, der handler om sikring ved højtideligt tilsvoret løfte og lighedsed, forklæres de to begreber trygd og iafnæpe ep. Anders Sunesøn refererer her først Skånske Lovs kap. 85 og 113 om udredelse af bød efter manddrab. Heri hedder det om frænderne, at når bøden er udredet: þa taki þe tryghd, hvad Anders Sunesøn forklarer at være den fulde sikring ved ed af tolv dertil udnævnte mænd blandt den dræbtes frænder, der sværger på, at hævn for fremtiden skal være udelukket; endvidere, at da dette først kan ske efter bødens erlæggelse, så skal, så snart den første trediedel af bøden er betalt, fire mænd udnævnt blandt den dræbtes frænder sværge, at hævn over dem, der har gjort fyldest,

<sup>1</sup> Bullarium Danicum, ed. A. Krarup, nr. 7 (Khvn. 1932).

skal være udelukket. Når hele bøden er betalt, da skal drabsmanden sværge iafnæpæ ep, hvad Anders Sunesøn forklarer er ensbetydende med, at drabsmanden med tolv mænd af sin slægt skal sværge overfor den dræbtes arvinger, at han i givet tilfælde på samme måde vilde modtage mandebod og følgelig afstå fra hævn.

I kap. 63 definerer Anders Sunesøn udtrykket heþuarþæ man, som en fortrinsstilling beroende på rigdom, slægt eller embede, »diues et prepotens, generis claritas aut officii dignitas», en fortrinsstilling, som dog ifølge P. Johs. Jørgensen mere har været faktisk end retlig<sup>1</sup>. Det kan dog næppe afgøres ud fra stedet her, selve betegnelsen er imidlertid gammel med aner tilbage i runesproget<sup>2</sup>, og deres betydning er ialtfald ubestridelig, det var — som loven udtrykker det<sup>3</sup> — ikke rådeligt at modsætte sig dem.

I kap. 65 forklares, at ved bødeberegning sættes tre mark penge lig med een mark sølv, fordi møntens værdi ofte ændres, og snart regnes ringere, snart dyrere. Dette møntforhold 3: 1 må dog kun opfattes som et omregningsforhold, idet betalingen i reglen på grund af mangel på sølv, som det fremgår af kap. 48, foregik i »klæder og fæ». I dette kapitel gives også en oplysning om æresbegrebet, idet der nævnes, at der er fastsat større bod for slag end for hug, fordi det første er mere vanærende end det andet.

I kap. 66 refereres bestemmelserne om slagsmål, herunder også slag med stang, hvilket ord, efter hvad der oplyses, tillige skal dække kæp, stok, spydskaft, øksehammer, kølle og sværd i skede.

I kap. 131 defineres i de korrekte matematiske vendinger, hvad en tolfmynning er: »Så ofte som der i al almindelighed tales om en skæppe, skal der forstås den, som er cirkelrund og hæver sig retvinklet som en katete i seks tommer højde fra bunden og har et dobbelt så stort tværmål til hypotenuse, målt med en stok, som holder 12 tommer i

<sup>1</sup> P. Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie, 211 (Khvn. 1940).

<sup>2</sup> Glavendrupstenen på Fyn.

<sup>3</sup> Skånske Lov, kap. 112; parafrasen kap. 63.

længdemål, og som overalt, hvor den stilles på bundens rand på det sted, hvor denne står i forbindelse med kransen, går tværs igennem skæppens midte og med sin øverste ende rører ved kransens overkant på den stik modsatte side; for hvilket måls skyld man på folkesproget har kaldt denne skæppe tolfmynning»<sup>1</sup>.

Betalingsdag for lejeforhold er ifølge Skånske Lov, kap. 239: Maria messe (text II, kap. 236 og text III, 17, 1: vor frue dag om høsten). Anders Sunesøn meddeler i kap. 143, at denne dag, »dies assumptionis beate virginis» [15 august], er fastsat, fordi udlejerer for de betalte penge kan gøre sine indkøb på det store sildemarked.

Den i Skånske Lov, kap. 238 nævnte fardah, på hvilken en lejet gård kan forlades, oplyses i parafrasens kap. 144 at være torsdagen efter påske.

### III. Lovbegrundelser.

I en række tilfælde har Anders Sunesøn taget sig for at begrunde lovens bestemmelser ud fra religiøse eller fornuftmæssige grunde.

I kap. 37 hedder det om ed, der er svoret vedrørende ejendomsforhold, at »ved den ed skal det blive; thi man tør ej tro, at deres salighed kan gange dem så vidt af minde, at de vil give nogensomhelst timelig ting fortrin for den». I samme kapitel forklares det, at tiden for hævnd er sat så kort, »fordi det ej båder, at ejendomsretten længe henstår i det uvisse, og det synes rådeligt, at det ondes rod afskæres i tide, inden der kan spire ulykke deraf», og endvidere at hævdstiden skal være uforstyrret af kæremål af hensyn til værnet med ed, »thi hvo der ej har frygtet med vold og uret at bemægtige sig noget, vil sandsynligvis ikke i højere grad, når han skal værge sig, frygte for at sværge falsk».

Kap. 25 handler om det tilfælde, at nogen har taget sig på at svare for andre. Det hedder da, at i så fald skal han fuldbyrde retten, selv om den består i gloende jerns

<sup>1</sup> Jvfr. Svend Aakjær: Maal og Vægt, 209; Nordisk Kultur XXX (1936).

kendelse, »idet han kan takke sin egen dårskab og dumdristighed for, at han vilde svare for en utaknemlig».

Det hedder i kap. 38 om skødning, at når salg af jord er sket, synes det rimeligt, at der finder en vis højtidelighed sted, og derpå beskrives ceremonien, som tidligere anført.

I kap. 129 refereres Skånske Lovs kap. 219, der siger, at hvis en kvinde samtykker i samleje, skal bøderne gå til frænderne, »ok kunu fa ængin pænning af», hvad Anders Sunesøn begrundet med, at hun »fortjener hug og ej gave, på det at hun ej skal drage fordel av sin brøde».

I kap. 43 hedder det om manddrab, at de sker »instigante humani generis jnimico»<sup>1</sup>; men når så bøderne herfor er erlagt, fremhæves det i kap. 46, så skal iafnæth-eden kræves for ligestillingens skyld, »thi kloge folk lægger altid mere vægt på uplettet rygte og på skyldig æresoprejsning end på pengebod». Man mærker her det gamle nordiske æresbegreb, der i kap. 65 har fået det udtryk, at »mange vilde hellere vælge døden end føre et hæderløst liv». I dette kapitel findes den detaillerede bødeskala for afhug efter princippet »jo større lyde, des større bod». For afskæring af næsen skal bødes som for manddrab, da det er det, der »mest vansirer og skamskænder en mand», ligeså for tungen, »som det er meget ødelæggende at undvære».

Om ild hedder det kort og fyndigt i Skånske Lov, kap. 225: »Elde sinum skal man uarpæ», det udvikler Anders Sunesøn vidtløftigt i kap. 131: »Ligesom ild på grund af mangefold nytte er nødvendig, således er den på grund af hyppig og svær fare frygtelig, og ligesom derfor den daglige nytte og tarv kræver dens brug, således fordrer også farens frygtelige ulykke dens omhyggelige varetægt».

Som indledning til kap. 143 om lejeforhold begrundes lejeforholdets nødvendighed og nytte: »Da det for nogle er nødvendigt at bortleje deres jord og for nogle at leje andres, er det til gavn ved lovenes bestemte bydende at afholde

<sup>1</sup> Inimicus for diabolus bruger Anders Sunesøn også i Hexaëmeron. Andreae Sunonis filii archiepiscopi lundensis Hexaëmeron libri duodecim ed. M. Cl. Gertz, v. 4234, 5989 (Hauniæ 1892).

begge parter fra at forurette hinanden, for at hverken lejerens skal undertrykkes med magt af udlejerens eller udlejerens blive et offer for lejerens snu».

Som en Guds gave skal markens grøde værnes, agrene må derfor, som det siges i kap. 102, være værnede med så trygt et hegn, »at de goder, som de ene ved Guds gave frembringer, kan komme deres ejere til nytte». Ud fra samme hensyn er det i kap. 107 fastsat, at enhver har ret til at gribe fremmede dyr i sin sæd, »på det at hvermand kan vogte sine dyr vel, at de ej skal gøre skade på kornet, som skal tjene til menneskers underhold». Kun i skove må man tage visse ganske bestemte ting »på grund af det menneskelige samfunds ædelmod», som det hedder i indledningen til kap. 115.

Det er af E. Arup hævdet, at Anders Sunesøn skulde stå bag udstedelsen af Knud IV's forordning om manddrab<sup>1</sup>. Tidligere har P. Johs. Jørgensen påstået, at Anders Sunesøn kun har kendt den danske, ikke den latinske text af denne forordning, idet sprogformen ikke skulde vise den mindste berøring<sup>2</sup>. Ligheden synes dog ikke med rimelighed at kunne fornægtes, f. ex. stemmer parafrasens kap. 60 om de fem følgesvende og fem folkevåben ret nøje overens med § 7 i forordningens latinske text. I forordningen hedder det endvidere, at »loven er en fornyelse af en gammel lov, der var blevet formørket af uvidenheds tåge ved årenes mængde, der er moder til glemselen»<sup>3</sup>. Denne vending svarer stilistisk ganske til de ovenfor anførte lovebegyndelser; at det er Anders Sunesøns sprog fremgår også af, at det sjældne verbum obfuscare bruges i Hexaëmeron<sup>4</sup>.

#### IV. Retshistoriske oplysninger.

I enkelte tilfælde nøjes Anders Sunesøn ikke med at referere den gældende ret, men oplyser tillige, hvorledes

<sup>1</sup> E. Arup: Danmarks Historie I, 268 (Khvn. 1925).

<sup>2</sup> P. Johs. Jørgensen: Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden, 19, 109.

<sup>3</sup> Danmarks gl. Landskabslove I, 2, 777.

<sup>4</sup> Hexaëmeron v. 7648 ff.

retten har været før. Det gælder om arv efter moder, om slegfredbørn, om lovbud af jord, om udredelse af bod, om skade forvoldt af vilde dyr og om træls frikøb ved frænderne.

I kap. 12 refererer Anders Sunesøn Skånske Lov, kap. 24, der bestemmer, at en moders efterladte eje, både »køpæ iorp ok bolfæ» arves ligeligt af alle hendes børn, uanset hvilket kuld de hører til. Anders Sunesøn har ydermere den tilføjelse, at hermed er al ubillig forskel mellem ældre og yngre kuld ophævet, en sådan må altså have eksisteret antagelig ikke så langt tilbage i tiden.

I kap. 24 fremstiller Anders Sunesøn lovens bestemmelser om slegfredbørn, hvorom han i sin indledning siger, der til forskellige tider af forskellige konger har været givet forskellige love. Ifølge Skånske Lov, 59–64 og tillæg IV, 6 skulde faderen på landstinget kuldlyse sine slegfredbørn og endvidere tillyse dem det, han vilde give dem af sin ejendom. Det gjaldt også, selv om faderen siden ægtede moderen. Faderen kunde tillyse sine slegfredbørn fuld arv, når han ingen andre børn havde, men fik han siden, skulde de blot tage halv arv. Efter at have refereret dette tilføjer Anders Sunesøn, at tidligere kunde en søn udpege sin fader ved gloende jerns kendelse, det afløstes så af tinglysningen med den indskrænkning at evt. arveret f. ex. efter broder skulde være afhængig af, om den kuldlyste søn var i besiddelse af det fra faderen ved lysningen overdragne gods, men denne sidste indskrænkning er altså nu ophævet.

Det hedder i Skånske Lov, kap. 51, at dersom en mand sælger sin jord til een udenfor slægten, og frænderne siden gør indsigelse, fordi han ikke først efter loven tilbød dem jorden, da skal sælgeren, om han indrømmer at have forbi-gået frænderne, bøde tre mark, siger han derimod, at han lovbød frænderne jorden, da skal han godtgøre det med tylvtered, »dyl han, sæli frændom tyltær eþ lahfastæ mannæ». Dette refererer Anders Sunesøn i kap. 19, men føjer så til, at efter nogles mening skal købet kun stå ved magt, når det ved tylvtered er godtgjort, at slægtningene har fået tilbudet; men den første mening holdes af de kyndige mænd for

forstandigst, »sed prior sententia rationabilior a prudentibus estimatur». Dog kan der efter Anders Sunesøns opfattelse ikke være tvivl om, at magelæg af jord mod jord kan ske, når pengeudligningen ikke overstiger tre mark penge. Denne opfattelse, der ifølge Anders Sunesøn hævdes af de kyndigste, stemmer helt med den danske text. Den anden opfattelse er formodentlig den ældre, der i endnu højere grad skulde sikre jorden for slægten og vanskeliggøre handel dermed.

På grundlag af Skånske Lov, kap. 85, 92 og 97 samt Valdemar II's lov om manddrab skildres i parafrasens kap. 45 tre stadier i bestemmelserne om udredelse af bod. Oprindelig skulde manddrabereren kun udrede den første trediedel af boden, de fædrene og mødrene frænder derefter hver en trediedel. Dernæst forordnede kong Knud IV, for at forhindre at drabsmanden ved inddrivelsen af de to sidste trediedele af boden hos frænderne skulde rane til sin egen fordel, at dette kunde straffes ran. Endelig skulde nu efter Valdemar II's forordning drabsmanden alene være ansvarlig for bøden, hvad Anders Sunesøn begrundes med, at dermed forhindredes, at straffen kunde ramme en uskyldig, en begrundelse i overensstemmelse med canonisk ret, ifølge hvilken straffen kun bør ramme den skyldige. I forbindelse hermed må ses kap. 17, hvori Anders Sunesøn først refererer Skånske Lov, kap. 43, der siger, at hvis en mand har givet sig ind under en andens værn som fledføring og så enten bliver dræbt eller dræber en anden mand, så skal den, der har påtaget sig værnet, henholdsvis oppebære eller udrede fledføringen trediedel af boden; men derefter føjer han til: Ifølge den nye lov skal dog modtageren alene udrede boden. Ifølge parafrasens kap. 44 og 48 deltes boden i tre lige store rater, sal, der skulde erlægges efter 4, 8 og 12 måneders forløb. Om fordelingen blandt frænderne siger Skånske Lov intet; men efter parafrasens kap. 47 deltes boden således, at arvingen, de fædrene og mødrene frænder fik hver sin trediedel udbetalt med en trediedel ved hver rates erlæggelse, for at arvingen ikke skulde sætte mindre ind på at få de to sidste end den første trediedel udbetalt. Den, der holder



vilde dyr, er ansvarlig for deres gerninger, og forårsager de et menneskes død, så skulde ejeren efter de gamle love bøde fuld mandebod; men, som Anders Sunesøn melder i kap. 55, er bøden nu på Valdemar II's foranledning nedsat til ni mark penninge. Begrundelsen må være det allerede nævnte princip, at kun den direkte skyldige bør straffes og kun for sine egne gerninger.

Efter Skånske Lov, kap. 131 kan en træls slægtninge løskøbe ham, når de lovformeligt har godtgjort slægtskabet og kan komme overens med ejeren, »ok ey andræ lund». Denne sidste bemærkning hentyder til, at der ifølge parafrafrasens kap. 77 har været tider, hvor man havde ret til en sådan udløsning selv mod ejerens vilje; men denne ret er siden ophævet.

I nær forbindelse med disse kapitler, hvor Anders Sunesøn refererer både den gældende ret i overensstemmelse med Skånske Lov og de tidligere gældende nu ophævede retsregler, står nogle kapitler, hvor der refereres to forskellige standpunkter til samme sag. Det gælder det tilfælde, at nogen stævnes for sin træls tyveri. Hvis trællen ved jernbyrd kendes skyldig, så skal ejeren ifølge Skånske Lov, kap. 161 præstere tylvtered for, at den ydede erstatning er tilstrækkelig; er det stjålne imidlertid ikke en halv mark værd, da skal trællen ikke bære jern, og »på dyli husbondæ hans meþ þriþia manz ep». Dette referer Anders Sunesøn i kap. 97 med den tilføjelse, at ifølge nogle, så skal han i det sidste tilfælde, når værdien er under en halv mark, fralægge sig beskyldningen ved tylvtered, uanset hvor ringe værdien er, ifølge andre skal mededsmændenes antal stå i forhold til værdien, således at for indtil to øre kan der nægtes med tre mands ed, for mere end to øre med seks mands ed, »for at han (trællens ejer) ikke skulde tynges lige så hårdt for en andens, nemlig sin træls gerning, som for sin egen». Helt svarer ingen af Anders Sunesøns bestemmelser til den danske text, omend den sidste kommer den nærmest, blot med en finere graduering. Den første version med tylvtered uanset værdien »af afsky for tyveri» er på grund af sin

strenghed sikkert den ældre form, mens den sidste fremtræder med Anders Sunesøns nu velkendte begrundelse om lempeligere straf for den kun indirekte implicerede.

#### V. *Divergerende retsopfattelser.*

En virkelig anden ret i parafrafrasen end i Skånske Lov findes kun i nogle få kapitler vedrørende trældom og ubodemål.

Till parafrafrasens kap. 80—81 findes intet forlæg i Skånske Lov. Det hedder i kap. 80, at hvis det hævdes, at frihed tilkommer en fra trældoms stand bortflygtet, så skal trællen — efter at herren har garanteret ham, at der ikke skal ske ham noget ondt på grund af flugten — vende tilbage til sin herre, hvorefter retten skal gå sin gang, og her kan trællen da vinde friheden, hvis han kan præstere tilstrækkeligt bevis bestående af to vidner og tylvtered. På samme måde skal sagen efter kap. 81 afgøres, hvis det drejer sig om en fri mand, der æskes i trældom. Dog skal han ikke overgives i herrens vold, mens sagen står på, idet herren da kan henholde sig til vedkommendes faste ejendom eller i mangel heraf trediemands tilstrækkelige borgen. Det hedder i Skånske Lov, kap. 133—34, at herren stedse har ret til at gribe sin bortrømte træl med voldelig hand, hvad også Anders Sunesøn gengiver i kap. 79. Han har da her villet tilføje værn for den frigivne træl, idet lysningen, der omtales i kap. 73 (Skånske Lov, kap. 126), og som ofte foregik i kirke, gjorde frigivelsen uigenkaldelig. Når Anders Sunesøn ønskede, at trællen i det første tilfælde skulde vende tilbage til sin herre, indtil sagen var afgjort, kan han påberåbe sig overensstemmelse med Paulus;<sup>1</sup> men ellers er det klart nok, at Anders Sunesøn, som kirken i det hele, begunstigede frigivelserne, og da tidsomstændighederne gik i samme retning, forsvandt netop trældommen i det 13. århundredes første halvdel.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Epistola ad Philemonem.

<sup>2</sup> P. Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie, 203, 205; E. Arup: Danmarks Historie I, 220.

Som ubodemål nævner Anders Sunesøn i kap. 61, drab, hvor drabsmanden ikke tilbyder bod, hævn drab efter bodens udredelse, brud af kirke-, konge-, ting- og gæstefred, rov af mands brud, hustru, moder, søster og datter, og endelig ildspåsættelse. Skånske Lov har i kap. 90 blot hævn drab efter bods erlæggelse og brud på kongefreden, endvidere nævnes i kap. 226 brandstiftelse som særlig kvalificeret forbrydelse. Tillæg I om bodløse mål nævner krænkelse af husfred, kvinderov, hævn drab, ildspåsættelse, drab i kirke og på kirkegård, på tinge samt på særlige helligdage og endelig drab af sagesløs mand. Tillæg II føjer hertil efter Valdemar II's bestemmelse, den der ikke tilbyder bod. Det må da antages, at Anders Sunesøn til de sager, der var gjort til bodløse mål, da Skånske Lov blev nedskrevet, nemlig hævn drab efter bødens erlæggelse og brud af kongefreden, i parafrasen har indføjet de sager, som siden var gjort til, eller som han kunde ønske gjort til ubodemål, nemlig brandstiftelse, der i forvejen i særlig grelle tilfælde endog straffedes med døden (Skånske Lov, kap. 226, parafrasen kap. 131) og endvidere brud af kirke-, ting-, gæste- og kvindefred. Af tillægget til Skånske Lov om bodløse mål ses det, at udviklingen endog gik videre end parafrasen, idet gæstefreden udvidedes til en almindelig husfred, og dertil føjedes det at dræbe sagesløs mand, »swa at han warthær æj förr sæctathær ofna thingj». P. Johs. Jørgensen har tidligere fremstillet det således, at de tilfælde, der findes i parafrasen, men ikke i Skånske Lov, er ældre tilfælde, der af en eller anden grund er forbigåede i Anders Sunesøns danske forlæg eller også tilfælde, der er kommet til senere<sup>1</sup>. Der synes ikke at være nogen skellig grund til at antage den første mulighed. For den anden antagelse taler, at Valdemar II's lov om manddrab indeholder det tilfælde som ubodemål, at drabsmanden ikke tilbyder bod, alltså en ny bestemmelse, men overensstemmende med parafrasen. Det her fremførte må da yderligere støtte P. Johs. Jørgensens<sup>2</sup> afvisning af K. Lehmanns

<sup>1</sup> P. Johs. Jørgensen: Manddrabsforbrydelsen, 72.

<sup>2</sup> l. c., p. 68; cfr. endvidere Arup: Danmarks Historie I, 270.

antagelse af de af Anders Sunesøn opregnede ubodemål for gammel skånsk ret<sup>1</sup>. Det har ganske givet været en sag, der har ligget Anders Sunesøn på sinde at få udvidet rækken af fredsbrud som ubodemål, så meget mere som han her har været i overensstemmelse med den canoniske rets krav om pax dei<sup>2</sup>.

I Skånske Lov findes nogle få bestemmelser, som Anders Sunesøn ikke har gengivet i sin parafrase, en enkelt som kap. 222 om ægteskabsbrud fordi sager desangående efter hans opfattelse rettelig hørte hjemme under den gejstlige jurisdiction, andre fordi der her foreligger divergerende opfattelser mellem den gamle konservative skånske ret og cancelliet, dvs. Anders Sunesøn, der ønskede at gøre en anden opfattelse gældende i en ganske fast afgrænset gruppe sager om håndløs våde. Nøglen til denne forklaring ligger i Skånske Lov, kap. 101, der handler om det tilfælde, at en mand omkommer i en lergrav eller rævegrav. Skånske Lov sætter her bødestraf på tre mark med den tilføjelse, at kongen siger, at for den slags sager skal der ikke bødes, »æn þo sihir konung, at fore þæskyns mal ællær grafæ skal man ækki bötæ». Med den slags sager hentydes til kap. 100 om ulykkestilfælde ved gravning af privat brønd, og kap. 205 om snarer og faldstok i skov og på mark skader nogen. Begge disse kapitler er udeladt af Anders Sunesøn. At kongen siger<sup>3</sup>, at for den slags sager skal der ikke bødes, kan kun betyde, at cancelliet hævder, at den slags sager må regnes for hændelige uheld. Grunden til, at Anders Sunesøn ønskede lempeligere bestemmelser for håndløs våde i disse specielle tilfælde og kun i disse, er sikkert den, at Anders Sunesøn ønskede at

<sup>1</sup> K. Lehmann: Die Königsfriede der Nordgermanen, 143—44 (1886).

<sup>2</sup> Can. XXII fra Laterankonciliet 1179 og Gregors Decretaler c. 2, X, I, 34.

<sup>3</sup> P. Johs. Jørgensen hævder i Manddrabsforbrydelsen, 65, at ordene skal tolkes således, at for den slags sager skal der ikke bødes til kongen; det synes dog ret mærkeligt, da der i Skånske Lov, kap. 102 og 108 nævnes sager, hvorfor der ikke skal bødes til kongen og erkebispem, hvad også Anders Sunesøn refererer i parafrasens kap. 56. Lehmanns opfattelse (Die Königsfriede, 124), at kongen her skulde holde på den gamle ret afvises af L. Holberg: Dansk og fremmed Ret, 209 ff. (Khvn. 1891).

sætte et stærkere skel mellem disse sager og de egentlige manddrabssager, hvorom der netop gennemførtes den omfattende reformlovgivning. Det stemmer iøvrigt også godt med det princip, Anders Sunesøn flere steder gør sig til talsmand for, at straffen kun bør ramme den skyldige, og den mand, der lod grave lergrav eller brønd, kan næppe siges at have nogen medskyld i, at jorden skrider sammen. Hermed stemmer da også, at Anders Sunesøn i kap. 53, der gengiver Skånske Lov, kap. 99 om træhugning, tilføjer den bestemmelse, at hvis et stykke træ slipper ud af en mands hand og slår en anden ihjel, så skal han, der holdt træet og ikke passede ordentligt på, bøde — ikke den sædvanlige tremarksbøde for ulykkestilfælde — men fuld mandebød. Begrundelsen gives ikke, men kan kun være den, at drabsmanden her er anderledes direkte påviselig årsag til drabet, end den der bare lod grave og vel næppe engang selv var til stede. I tilknytning til disse vådesager må anføres, at det efter kap. 108 tilkommer kongens ombudsmand at rejse sag, om et tilfælde er sket af våde eller ej.

Ud fra det nævnte princip, at straf kun bør ramme den virkelig skyldige og ikke den tilfældigt implicerede, kan også forklares, at Anders Sunesøn i kap. 87, hvori han gengiver Skånske Lov, kap. 141 om ransagelse, gør et særstandpunkt gældende. Først refererer han nøje den danske text, at hvis nogen spørger efter tyv eller stjålet gods, og husbonden siger, at godset ikke findes i hans hus, og hvis det da alligevel findes ved ransagning, da kan husbonden gribes som tyv, da han har huset tyvstjålet gods og følgelig må være hjemfalden til straf. Anders Sunesøn føjer derefter til, at det tykkes nogle ubilligt, at en mand kan gribes som tyv for den sags skyld, som han kunde have benægtet i god tro, og han føjer ydermere den for Skånske Lov ukendte bestemmelse til, at hvis tyvekosten er mindre værd end en halv mark penninge, har han lov til at værgе sig med mededsmænd, hvis den er mere værd skal han have nævninge til at rense sig, og hvis blot en af disse tolv svigter ham, er der blot gloende jerns kendelse tilbage, og fældes han heraf,

skal der gives ham een dags frist til flugt, og derefter skal modparten kræve ham dømt af tinget.

Skånske Lovs kap. 190 om taksten for drab af hunde har Anders Sunesøn udeladt i sin parafrase. Når der skulde bødes for drab af hunde, var det sikkert ikke på grund af det tab ejeren led, men som Anders Sunesøn nævner i kap. 55 om drab af fangne vilddyr, fordi der derved var vist dyrets ejer ringeagt, men da denne bestemmelse, efter hvad Anders Sunesøn oplyser i samme kapitel, er erstattet af en ny forordning udstedt af kong Valdemar, der ikke indeholder noget om bøder for drab af fangne vilddyr, ligger det nær at antage, at cancelliet har hævdet samme opfattelse angående hunde, og derfor har Anders Sunesøns udeladt Skånske Lovs kap. 190.

Ud over de her nævnte tilfælde indeholder Skånske Lov blot kap. 54 og kap. 182—83, som ikke er gengivet af Anders Sunesøn. Kap. 54 handler om det tilfælde, at en fader giver sit barn noget, og barnet siden dør, da skal barnebarnet værgе sit gods, om »aldefapær», dvs. bedstefader, vil kræve det igen. Det kan antages, at Anders Sunesøn har udeladt denne bestemmelse ud fra en opfattelse som den, der kommer til orde i Jyske lov<sup>1</sup>, at værn er overflødig i dette tilfælde, da gaven ikke længere er gave, men arv, hvad der iøvrigt stemmer med, hvad der andre steder kommer til orde hos Anders Sunesøn, at retlige afgørelser som f. ex. lysninger er endelige og bindende. Skånske Lov, kap. 182—83 handler om ret og pligt til at indløse pant. Parafrasen har ikke noget, der direkte svarer hertil, antagelig fordi disse tilfælde er ment indbefattede i bestemmelserne i kap. 136—42, der omhandler en række tilfælde, hvor en mands gods for en tid er i en andens eje.

## VI. *Canonisk ret.*

Der er ingen tvivl om, at for Anders Sunesøn stod den canoniske ret højt over den danske. Det er en naturlig følge af hans uddannelse og kirkelige anskuelser, og han udtaler

<sup>1</sup> Jyske Lov, I, 44, jvfr. P. Skautrup's udgave, 169.

da også rent ud, at den verdslige lov som en lydig tærne må følge sin frue, den kirkelige ret: »Verum constat huic humane legi, velud famule obsequenti, velud pedisseque sequenti domine sue vestigia, per diuine legis preminenciam derogari. . . .»<sup>1</sup>, en tanke han nøjere udformer i Hexaëmerons femte bog, hvori han skildrer loven, dens oprindelse, den naturlige fornuft og lovens to tavler og endelig gennemgår lovens grundlag, de ti bud, den ti-strengede psalter, der skal tæmme syndernes vilddyr<sup>2</sup>, han betegner også her den verdslige lov som ancilla og pedissequa følgende sin frues fjed, dominæ vestigia, i forholdet til den guddommelige lov<sup>3</sup>, således at der er ikke alene overensstemmelse i indhold, men også i glosevalget med parafrasens lovtæst. Anders Sunesøns første lærer i canonisk ret var Stephan af Tournai, og indflydelse fra ham kan da også spores i lovtæsten. Det hedder i kap. 127: »matrimonia iubet non fori, sed poli, non curie secularis, sed ecclesie spiritualis examini atque regimini subiacere», hvad der, som L. Holberg har gjort opmærksom på<sup>4</sup>, nøje svarer til et udtryk hos Stephan af Tournai: »nam matrimonia reguntur hodie jure poli, non jure fori»<sup>5</sup>.

Alligevel synes Anders Sunesøn kun i beskedent omfang at have søgt at lade canoniske retsregler fortrænge den nedarvede danske sædvaneret. Det gælder næsten kun ægteskabsretten. I parafrasens kap. 127 refererer han loyalt bestemmelseerne i Skånske Lov, kap. 217 om horsager. Det hedder heri, at hvis ægtemanden vil anklage hustruens elsker, så kan denne kun fri sig ved skudsjern, hertil føjer så Anders Sunesøn bestemmelsen fra Skånske kirkeret (text I, 9 b), at hvis manden anklager hustruen med to vidner, kan hun kun fri sig ved jernbyrd, og først derefter følger den ovenfor citerede protest, gående ud på, at den verdslige lov her burde bøje sig for den kirkelige. Der er ingen tvivel om, at erke-

<sup>1</sup> Parafrasens kap. 127, Danmarks gl. Landskabslove I, 2, 644.

<sup>2</sup> Hexaëmeron v. 3507.

<sup>3</sup> Hexaëmeron v. 2979—87.

<sup>4</sup> L. Holberg: Kirke og Len under Valdemarerne, 61, (Khvn. 1899).

<sup>5</sup> Stephani Summa ad c. 2 caus. XVII, qu. 2.

bispen ønskede at få alle ægteskabssager i det hele taget lagt under den gejstlige jurisdiction. Det synes nemlig, som skilsmisse, på den tid parafrasen blev skrevet, dels har kunnet finde sted efter den her nævnte bestemmelse og dels efter kendelse af den kirkelige ret, idet Skånske Lov, kap. 9 omtaler skilsmisse »foræ guz ræt» (text I), eller som det hedder i text III: »mz kirckens dom», hvortil der i hdskr. D er føjet: »det er met kirckelowgen»<sup>1</sup>, hvilket Anders Sunesøn i kap. 5 gengiver ved »jure diuino», hvorved kun kan forstås canonisk ret, det kan ialtfald ikke hentyde til Skånske kirkeret, der ikke indeholder mere herom, end det allerede nævnte. Det synes altså, som ægteskabssager egentlig rent principielt var henlagt under den gejstlige jurisdiction; men at Skånske Lovs kap. 217 og kirkerettens kap. 9 b er rester af den gamle ret, som er blevet stående, da kirkerettens kompromis blev afsluttet. I 1222 bestemte det slesvigske kirkemøde, at ingen anden end bispen måtte dømme i ægteskabssager<sup>2</sup>, det er dog tvivlsomt, om det er blevet strengt overholdt, da bestemmelsen herom gentoges på kirkemødet i Hålsingborg 1345<sup>3</sup> og i erkebisp Peder Lykkes statuter af 1425<sup>4</sup>. Skånske Lov, kap. 222 bestemmer, at bonden må jage sin hustru bort for hors skyld, når hun ikke kan værges sig med loven, og hun skal da intet have af det fælles gods; men bonden må dog ikke tage sig anden hustru, så længe hun lever. Denne bestemmelse har Anders Sunesøn ikke medtaget, fordi den stred mod den canoniske ret, der nok tillod manden at tilgive sin hustru, som det også er udtrykt i Skånske kirkeret<sup>5</sup>, men ikke tillod ham at tage sig selv til rette, skilsmisse skulde kun kunde ske efter anklage for den kirkelige domstol, hvor man ikke kunde værges

<sup>1</sup> Danmarks gl. Landskabslove I, 1, 274, note til linie 2.

<sup>2</sup> Kolderup-Rosenvinge: Canonisk Ret i Danmark, Kirkehistoriske Samlinger I, 32.

<sup>3</sup> Suhm; Historie af Danmark XIII, 795 ff.

<sup>4</sup> Diplomatarium diocesis Lundensis utg. af L. Weibull, band III, nr. LIV (Lund 1900).

<sup>5</sup> Danmarks gl. Landskabslove I, 2, 849—50.

sig »med loven», dvs. de gamle bevismidler, derfor har Anders Sunesøn udeladt denne bestemmelse.

I procesretten er Anders Sunesøn interesseret i at gøre to vidners samstemmende udsagn til fuldgyldigt bevis, hvad det var efter den canoniske ret, der her støtter sig direkte på Bibelens ord<sup>1</sup> og i øvrigt også stemmer med romerret<sup>2</sup>. Det kunde han nu ikke gennemføre, men han fik i forordningen af 1200 indført, at for to vidners udsagn kan man kun fri sig ved jernbyrd.

Det er allerede tidligere nævnt, hvorledes Anders Sunesøn gør sig til talsmand for det princip, at straffen bør ramme den skyldige og kun den skyldige, ikke den blot tilfældigt implicerede, der lod lergrav grave eller i god tro benægtede tyvekosters tilstedeværelse i sit hus. I forbindelse hermed står — ligeledes i overensstemmelse med canonisk ret — ønsket om at gøre psykisk meddelagtighed strafskyldigt. Det hedder i kap. 49, at hvis en træl begår drab på herrens tilskyndelse, da skal herren yde fuld mandebod, ikke for trællen, som det hedder i Skånske Lovs kap. 119, men for sig selv som den egentlig skyldige. Anders Sunesøns bestræbelser går her ud på at ændre skyldsbegrebet fra at være formelt til at blive reelt, eller udtrykt på en anden måde, at gøre det juridiske skyldsbegreb og det kirkelige syndsbe- greb identiske.

Efter den canoniske retsopfattelse kunde en gejstlig ikke straffes efter landsloven; han hørte udelukkende under den kirkelige jurisdictions værn og vold. Dette »privilegium fori» synes ifølge Skånske kirkeret, text I, kap. 7 at have været i kraft i Skåne, og denne antagelse bekræftes yderligere, af et tilfælde vi har kendskab til fra Anders Sunesøns tid. Ifølge Skånske Lov, kap. 215, parafrasen, kap. 126 kunde husbonden frit dræbe sin hustrus elsker, om han greb ham på fersk gerning. Var nu elskereren, som det kunde hænde,

<sup>1</sup> Liber Numerorum caput XXXV, 30 ff; Liber Deuteronomii cap. XVII, 6; c. XIX, 15; Evangelium apud Joannem c. VIII, 17; Epistola b. Pauli ad Corinthios II, c. XIII, 1.

<sup>2</sup> L. Holberg: Dansk Rigslovgivning, 64.

en gejstlig, så skulde han i kraft af privilegium fori være sikret mod overløst fra bondens side, og da en bonde engang i Anders Sunesøns erkebispetid skar næse og tunge af en sådan skarns præst, måtte bonden søge afløsning hos erkebispem og yde i bod, hvad en romerrejse kostede, og iøvrigt efter evne<sup>1</sup>. Der kan være god grund til at tage dette tilfælde med her, da det ofte er fremhævet, som også ovenfor med henblik på Skånske Lov, kap. 217 og Skånske kirkeret kap. 9 b, at Skånske kirkeret er en kompromisløsning, hvor kirken, også i forhold til hvad tilfældet var i udlandet, havde måttet yde betydelige indrømmelser. På den anden side må det da fremhæves, at privilegium fori herhjemme er sat i kraft uden at have voldt den strid, som det gjorde f. ex. i England og Frankrig endnu på Anders Sunesøns tid. Den naturlige betingelse for indrømmelsen af privilegium fori må være den, at kirken har været i stand til at holde tilstrækkelig justits indenfor sine egne rækker, og det synes det ikke at have skortet på herhjemme<sup>2</sup>.

Som resultatet af denne analyse af Anders Sunesøns parafrase kan det siges, at antagelsen af en tabt kilde for såvel Skånske Lov som for parafrasen ikke er absolut nødvendig. Anders Sunesøn har bygget på en text i alt væsentligt svarende til den nukendte Skånske Lov, hvortil han har føjet sine definitioner, begrundelser og historiske oplysninger. Hvad der ellers forefindes af forskelle mellem de to texter skyldes divergerende opfattelser i nogle ganske få sager i forbindelse med den reformlovgivning, der netop gennemførtes i disse år. Formålet med Anders Sunesøns arbejde har ikke alene, som tidligere antaget, været at gøre den canoniske rets grundsætninger gældende i de sager kirken var interesseret i, men nok så meget at tage virksom del i reformerne af den verdslige lovgivning, de reformer som Anders Sunesøn selv havde indledet i sin kanslertid med for-

<sup>1</sup> Bullarium Danicum nr. 44.

<sup>2</sup> Diplomatarium Suecanum I, 187; Bullarium Danicum nr. 37, nr. 129.

ordningen af 1200. Som det tidligere er sagt<sup>1</sup>, er denne reformlovgivning et ærefuldt træk for samfundsudviklingen i Danmark på den tid. Æren tilkommer da ikke mindst Anders Sunesøn, der end ikke betænkte sig på at sætte de kirkelige magtmidler ind for at håndhæve den verdslige ret. I parafrensens kap. 48 nævnes det, at ved fastsættelse af fred og forlig i drabssager burde en af de kyndigste mænd til des større sikkerhed påkalde Gud som fredens vogter og befordrer og endelig lyse ban og forbandelse over enhver, der vil træde den tilsagte fred hindrende i vejen. Der bruges her udtrykket *anatemizare* og dermed kan kun menes den kirkelige banlysning.

Som den kirkens mand Anders Sunesøn var, har han tilfulde varetaget sin kirkes tarv, alligevel havde han formået at undgå den kollision mellem statens og kirkens interesser, der var så nærliggende hele middelalderen igennem. Hans ungdoms lærer, Stephan af Tournai, havde i sin *Summa* sagt de vise ord om de to principper, *Sacerdotium et regnum* og de to retssystemer, *Diuinum jus et humanum*: »Redde *singula singulis et convenient universa*»<sup>2</sup>. Denne lære så simpel i udtrykket, men så svær at følge i praksis, har Anders Sunesøn nemmet, og han har med sin virksomhed for retsudviklingen i landet ydet en meget betydelig, omend måske ikke tilstrækkelig påagtet, indsats. I sin indledning til forordningen af 1200 foregriber han flere af de kendte sætninger fra Jyske Lovs fortale<sup>3</sup>. Kongen har sit embede fra Gud, og det er derfor hans pligt at fremme retfærdigheden<sup>4</sup>, han har derfor fastsat denne lov, ikke for de retfærdige, men for de uretfærdige<sup>5</sup>, og han har fastsat den af kongelig magtfuld-

<sup>1</sup> E. Arup: *Danmarks Historie* I, 270.

<sup>2</sup> *Stephani Summa Decreti*; *Magistri Stephani episcopi Tornacensis epistolæ* ed. Mollinet, 440. (Paris 1682).

<sup>3</sup> Som påvist af L. Holberg: *Dansk og fremmed Ret*, 198 ff.

<sup>4</sup> *Decret. Gratiani*: *Regnum officium est proprium facere iudicium et justitiam*; Jyske Lov: *Thet ær konings æmæth ath gøme dom oc gøre ræth.*

<sup>5</sup> *Epistola b. Pauli ad Thimotheum* I, c. I, 9: *Lex justo non est posita, sed injustis*; Jyske Lov: *Æn wyldæ hvær man øruæs at sith eghæt och lathæ man nythæ iaffnæth, tha tyrftæ man engi logh wyth.*

kommenhed (*auctoritate regia*), hvad han undskylder i forordningens slutning. Det ses altså, at Anders Sunesøn, da han lod cancelliet udfærdige forordningen, godt nok har været klar over, at tingets vedtagelse ellers var en nødvendighed, og de følgende love er da også blevet til ved samarbejde mellem kongemagten og landstinget. Initiativet lå hos kongemagten, men lovgivningsprincippet var det som i Jyske Lov hedder: Kongen giver og landet tager ved.

*Sigvard Skov.*